

Εκπαίδευση, Δια Βίου Μάθηση, Έρευνα και Τεχνολογική Ανάπτυξη, Καινοτομία και Οικονομία

Τόμ. 2 (2019)

Πρακτικά του 2ου Πανελληνίου Επιστημονικού Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή «Ελλάδα-Ευρώπη 2020: Εκπαίδευση, Δια Βίου Μάθηση, Έρευνα, Νέες Τεχνολογίες, Καινοτομία και Οικονομία», Λαμία 28, 29, 30 Σεπτεμβρίου 2018

Η συμβολή της καινοτομίας στην Αγροτική Ανάπτυξη

Στέργιος Κατηχωρίτης

doi: [10.12681/elrie.2452](https://doi.org/10.12681/elrie.2452)

Η συμβολή της καινοτομίας στην Αγροτική Ανάπτυξη

Κατηχωρίτης Στέργιος
stergios.katichoritis@gmail.com
PhD, Ιδιωτικός Τομέας

Περίληψη

Η εργασία μελετά τη συμβολή της καινοτομίας στην Αγροτική Ανάπτυξη και την δημιουργία καινοτόμων συνθηκών στη γεωργική παραγωγή και τη διάθεση αγροτικών προϊόντων, την τεχνολογία και την προώθηση της υγιούς συνεργασιμότητας. Ιδιαίτερα προσεγγίζει τα οικονομικά και εργασιακά μεγέθη στην Γεωργική Ελλάδα σε σχέση με τη δομή του συστήματος εκπαίδευσης για το μέλλον της γεωργικής και δασοπονικής απασχόλησης, αλλά και ανταγωνιστικότητας. Προσεγγίζει τη συμμετοχή της κοινωνικής αγροτικής επιχειρηματικότητας για μία νέα βιώσιμη οικονομία σε σχέση με τους αναχρονιστικούς όρους της Ελληνικής Συναιρετιστικότητας. Τέλος παρουσιάζει την αναγκαιότητα της δημιουργίας σύγχρονων δομών στις αγροτικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα προκειμένου να συμβάλει στην προώθηση της κοινωνικής συνοχής, της βιωσιμότητας του φυσικού περιβάλλοντος και τη βελτίωση της γεωργικής παραγωγής.

Λέξεις κλειδιά: Γεωργία, Καινοτομία, Απασχόληση, Επιχειρηματικότητα.

Abstract

A study on the impact of innovation in the Agricultural sector and the formation of the necessary tools needed in agricultural production and distribution. Future technologies and cooperatives. Economic models, education and employment in a global competitive environment. Necessary reforms needed in agribusinesses in Greece in order to improve social cohesion, environmental sustainability and production output.

Keywords: Agricultural, Innovation, Employment, Entrepreneurship.

1. Εισαγωγή

Σκοπός της εργασίας είναι η διεύρυνση των συνθηκών και των δυνατοτήτων προώθησης της καινοτομίας στη γεωργία, στα πλαίσια του σχεδίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Αγροτική Ανάπτυξη στην Ελλαδικό χώρο και συγκεκριμένα του ΠΑΑ για το διάστημα 2014-2020. Επισημαίνονται οι άξονες – ορισμοί που καθορίζουν αυτή την έρευνα.

Τις τελευταίες δεκαετίες σε όλο τον κόσμο η καινοτομία στον αγροδιατροφικό τομέα περνάει σε νέα εποχή με ταχύτατους ρυθμούς διαμορφώνοντας νέες κοινωνικές σταθερές. (*DIKTIO NETWORK*)

Στη χώρα μας παρουσιάζεται το βασικό μειονέκτημα της μειωμένης ανταγωνιστικότητας του αγροτικού τομέα (όπως αυτό αντικατοπτρίζεται στα ελλείμματα του εξωτερικού εμπορίου), που επιβάλει την ανάγκη προσαρμογής της αγροτικής παραγωγής προς τα σύγχρονα καταναλωτικά και διατροφικά πρότυπα (*Στέργιος Μπαμπανάσης – «Η Ελλάδα στην περιφέρεια των ανεπτυγμένων χωρών»*).

Η Ελλάδα, μπορεί μεν να διαθέτει υψηλή ποιότητα προϊόντων και δίκτυα διανομής σε πολλές ανεπτυγμένες αγορές (διαθέτει 107 προϊόντα με ένδειξη ΠΟΠ ή ΠΓΕ), γεγονός που ενθαρρύνει την σταδιακή αναπροσαρμογή του παραγωγικού μοντέλου της χώρας σε παραγωγή και διάθεση προϊόντων υψηλής ποιότητας λαμβάνοντας υπόψη τις συνεχώς μεταβαλλόμενες καταναλωτικές συνήθειες. (*Ιωάννης Ζήσης – «Πράσινη Καμπή»*).

Γενικά στην Ελλάδα απαιτείται άμεσα η αναπροσαρμογή του παραγωγικού μοντέλου της προς την καινοτόμο γεωργία ακριβείας.

Στόχος της εργασίας είναι να αναδείξει τόσο τα πλεονεκτήματα και τους περιορισμούς που χαρακτηρίζουν την ελληνική γεωργία σήμερα, αλλά και γενικότερα τις κοινωνικές μεταλλάξεις που δημιουργούνται από την διαφοροποίηση του αγροτικού μοντέλου παραγωγής στον σύγχρονο κόσμο.

Προτείνεται ο αναπροσανατολισμός της παραγωγής με νέους καινοτόμους τρόπους, προς την κατεύθυνση διαφοροποιημένων προϊόντων, που χαρακτηρίζονται από αυθεντικότητα, ξεχωριστές ιδιότητες, υψηλή ποιότητα, καθώς και εξαιρετική παραγωγική και μεταποιητική φροντίδα.

Η παιδεία, η έρευνα, και συνοδευτικά η δημιουργούμενη καινοτομία αποτελεί στην πρότασή μας το βασικό μοχλό για την προώθηση ενός νέου προτύπου ανάπτυξης σε μία νέα κοινωνική αντίληψη του σύγχρονου κόσμου που προβάλλει. Η αγροτική ανάπτυξη στο νέο κόσμο ήδη παρουσιάζει τα βιώσιμα συγκριτικά πλεονεκτήματα της κάθε χώρας, περιφέρειας, ή περιοχής ανατρέποντας τα δημιουργηθέντα χάσματα μεταξύ μητροπολιτικών κέντρων και περιφέρειας, εξασφαλίζοντας την απασχόληση με αξιοποίηση του φυσικού ανθρώπινου κεφαλαίου.

Σημαντική είναι η συμβολή του Παν/μίου Θεσσαλίας με την συμμετοχή του σε πρωτοβουλίες και προτάσεις Παγκοσμίου επιπέδου προς την κατεύθυνση της **γεωργίας ακριβείας** και άλλες καινοτόμες προτάσεις.

Τέλος, προτείνεται η εγκατάσταση κατάλληλων καινοτόμων συστημάτων υποστήριξης των παραγωγών παραδοσιακών και νεωτεριστών, προκειμένου να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για μόνιμη και διαρκή μετάδοση της γνώσης και καινοτομίας στον αγροτικό τομέα με σκοπό την καλύτερη αξιοποίηση των σπάνιων πόρων, την προστασία του περιβάλλοντος και την μείωση του κόστους παραγωγής. *(Οδηγός για την Κοινωνική Ευρώπη).*

2. Καινοτομία – Αγροτική Ανάπτυξη – Κοινωνική σταθερά

Ως καινοτομία ορίζεται κάθε ιδέα που μετατρέπει ή παράγει υλικά αγαθά και υπηρεσίες. Η καινοτομία μπορεί να είναι τεχνολογική αλλά και μη τεχνολογική, οργανωτική ή κοινωνική. Ένα νέο προϊόν, μία πρακτική, μία υπηρεσία, μία διαδικασία παραγωγής ή ένας νέος τρόπος κοινωνικής οργάνωσης. Μια τέτοια νέα ιδέα μετατρέπεται σε καινοτομία μόνο εάν υιοθετηθεί ευρέως και αποδειχθεί η χρησιμότητά της στην πράξη.

Ως Αγροτική Ανάπτυξη ορίζεται κάθε καινοτόμο Στρατηγικό Σχέδιο που έχει βασικό στόχο την μεγέθυνση του αγροτικού ΑΕΠ και αποσκοπεί στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, της ποιότητας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος, όπου ο αγροτοδιατροφικός τομέας είναι ο κύριος μοχλός.

Η προώθηση της Καινοτομίας της Ε.Ε. και του ΠΑΑ 2014-2020 για την αγροτική ανάπτυξη.

Η μεταφορά γνώσεων και καινοτομίας στη γεωργία και τη δασοπονία αποτελεί μία από τις έξι προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έχουν τεθεί για την αγροτική ανάπτυξη, στη στρατηγική «Ευρώπη 2020» για έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, με έμφαση στην:

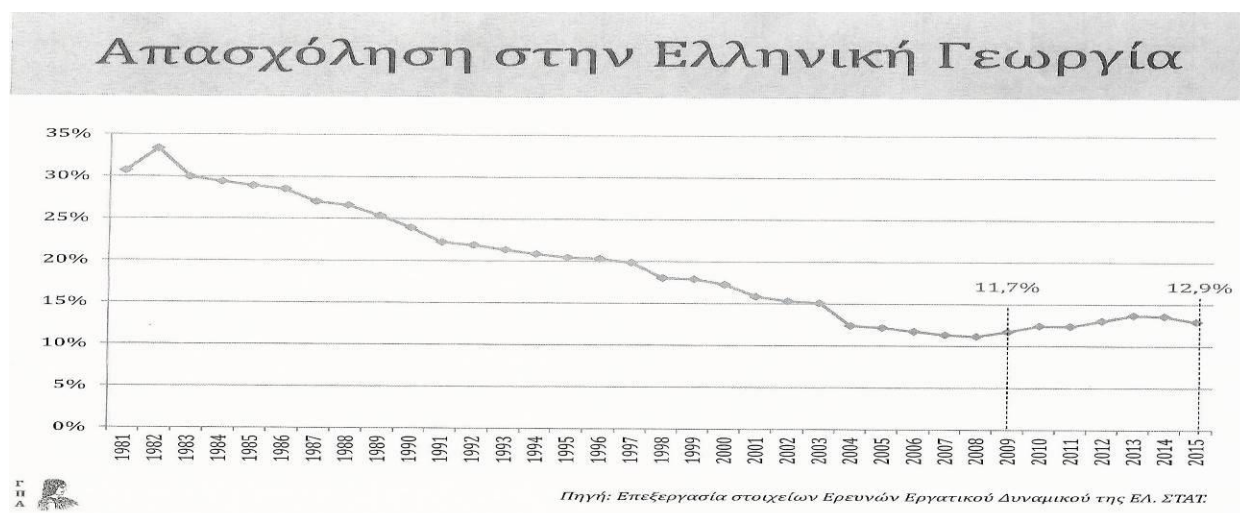
- προώθηση της καινοτομίας, της συνεργασίας και της ανάπτυξης, της βάσης γνώσεων στις αγροτικές περιοχές,
- ενίσχυση των δεσμών μεταξύ γεωργίας, της παραγωγής τροφίμων και της δασοπονίας, της έρευνας και καινοτομίας, συμπεριλαμβανομένου του στόχου της βελτιωμένης περιβαλλοντικής διαχείρισης και αποδοτικότητας,
- προώθηση της διά βίου μάθησης και της επαγγελματικής κατάρτισης στους τομείς της γεωργίας και της δασοπονίας.

Ως κοινωνική σταθερά ανάπτυξης ορίζεται η βελτίωση της ευημερίας και η οργάνωση της κοινωνικής αλληλεγγύης στους θεσμούς των πολιτών.

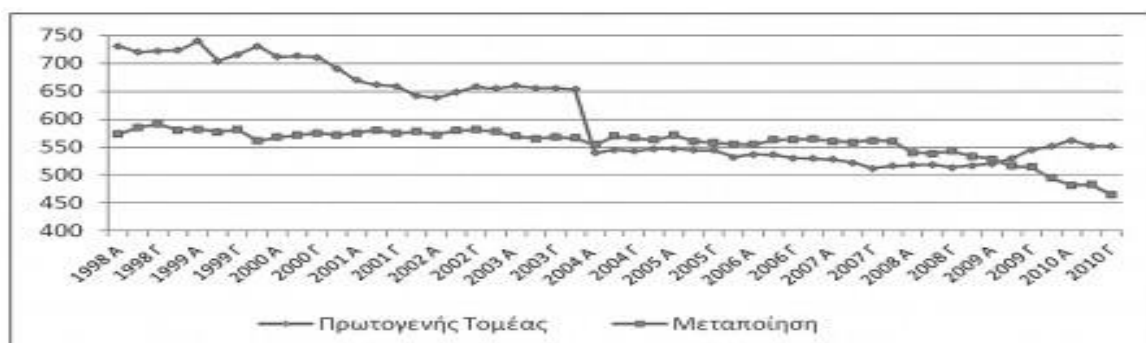
2.1. Βελτίωση της ευημερίας και οργάνωση της κοινωνικής αλληλεγγύης στους θεσμούς των πολιτών

Σε όλο τον κόσμο, με προεξάρχουσες την Αμερική, Ιαπωνία και Ευρώπη, η καινοτομία στον αγροδιατροφικό τομέα περνάει στην εποχή της τέταρτης βιομηχανικής επανάστασης με ταχύτατους ρυθμούς διαμορφώνοντας νέες κοινωνικές σταθερές σχετικές με το μέλλον της ανθρώπινης εργασίας.

Σήμερα η αγροτική εργασία υφίσταται ριζικές αλλαγές που συνδέονται με την 4^η βιομηχανική εξέλιξη και τη ρομποτική που βρίσκεται σε συνεχή εξέλιξη διαφοροποιώντας την οικονομία, τον τρόπο λειτουργίας της αγροτικής βιομηχανίας και των επιχειρήσεων αναζητώντας νέους τρόπους βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας των αγροτικών προϊόντων (διαγράμματα 1 κ' 2). Ο αυτοματισμός, οι ψηφιακές πλατφόρμες, οι νέες μορφές οικονομίας (platform economy, gig economy, sharing economy) επιδρούν καταλυτικά στην φύση και την έννοια της απασχόλησης και του επιχειρείν.

Διάγραμμα 1: Η απασχόληση στην Ελληνική Γεωργία είναι συνεχώς μειούμενη.

Διάγραμμα 2: Στο διάγραμμα 2 παρουσιάζεται η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα και στην μεταποίηση (σε χιλιάδες άτομα)

Στα Διαγράμματα 1 κ' 2 εμφανίζεται η συνεχιζόμενη πτωτική πορεία της αγροτικής απασχόλησης των Ελλήνων, χωρίς βέβαια να υπολογίζεται η συμμετοχικότητα των προσφύγων.

2.2. Το μέλλον της εργασίας είναι ανησυχητικό

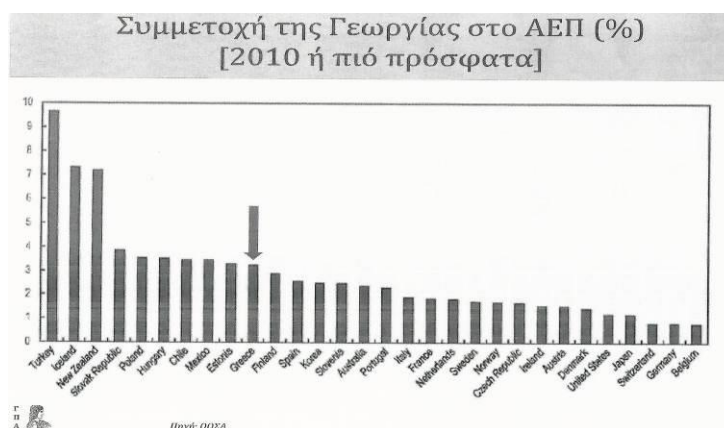
Η απασχόληση διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στη ζωή μας, στην κοινωνική μας ταυτότητα και στον διαρκή αγώνα για τη μείωση των ανισοτήτων. Όλοι ανησυχούμε για τις διαρθρωτικές αλλαγές που αναδιαμορφώνουν τον κόσμο της εργασίας της αγροτικής ζωής, της οικονομίας και της ίδιας της κοινωνίας, οδηγούμενοι σταδιακά σε ένα μέλλον συνύπαρξης με τις μηχανές. Κατανοώντας ότι, οι αλλαγές στην απασχόληση μέσω της τεχνολογίας δεν προκαλούνται στο κενό, αλλά ΕΜΕΙΣ οδηγούμε τις εξελίξεις εκεί.

2.3. Η ανταγωνιστικότητα στην Ελληνική Αγροτική Οικονομία και το Γεωργικό Εισόδημα

Στη χώρα μας είναι μειωμένης ανταγωνιστικότητας ο αγροτικός τομέας, όπως αυτό αντικατοπτρίζεται στα Διαγράμματα 3 και 4. Αυτό επιβάλλει την ανάγκη προσαρμογής της αγροτικής παραγωγής προς τα σύγχρονα καταναλωτικά και διατροφικά πρότυπα. Η Ελλάδα διαθέτει υψηλής ποιότητας προϊόντα και δίκτυα διανομής (διαθέτει 107 προϊόντα με ένδειξη ΠΟΠ ή ΠΓΕ), αυτό ενθαρρύνει την σταδιακή αναπροσαρμογή του παραγωγικού μοντέλου της χώρας σε παραγωγή και διάθεση προϊόντων υψηλής ποιότητας.

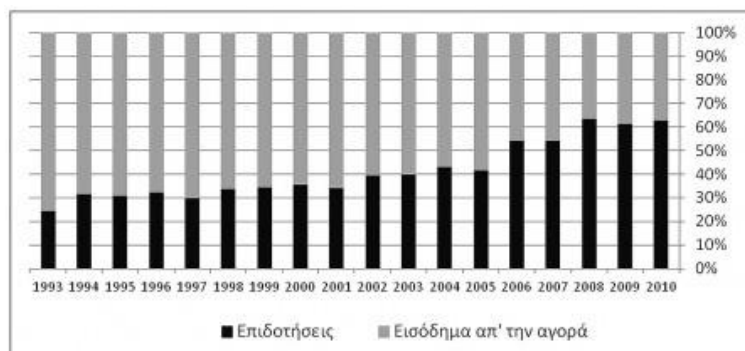

Διάγραμμα 3

Διάγραμμα 4

Στο Διάγραμμα 5 παρουσιάζεται η σύνθεση του Γεωργικού Οικογενειακού Εισοδήματος.

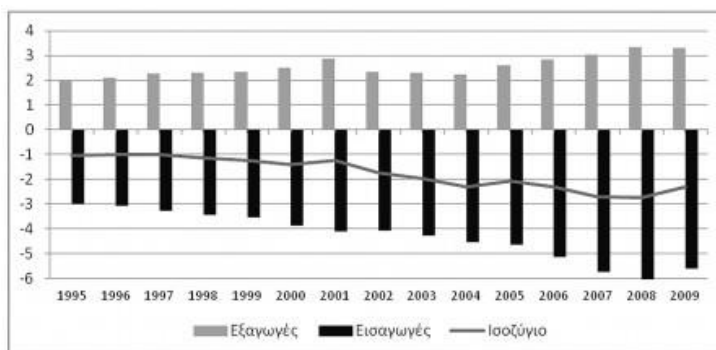

Διάγραμμα 5

Πηγή: Eurostat – 2010

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, για το 2015 για κάθε 100 ευρώ Ακαθάριστης Αξίας παραγωγής του Γεωργικού Τομέα, 48 ευρώ αφορούν αξία εισροών 11,6 ευρώ αξία ανάλωσης παγίου κεφαλαίου και 16,7 ευρώ αμοιβές τρίτων και μένουν για τον Έλληνα αγρότη 23,7 ευρώ. Αυτά είναι ο πλούτος, οι επιδοτήσεις είναι 22,4 ευρώ, άρα σύνολο γεωργικού εισοδήματος 46 ευρώ. Το 2011 το γεωργικό εισόδημα ήταν μόνο 8 ευρώ και οι επιδοτήσεις 28. Βελτιώθηκε σημαντικά το γεωργικό εισόδημα το 2015 κατά 10 ευρώ. Αυτό οφείλεται, λόγω κρίσης, στη μείωση, της αμοιβής εργατικών, των τόκων από δάνεια, καθώς και στις αποσβέσεις παγίων, με τη συνολική ακαθάριστη παραγωγή και τις ενδιάμεσες εισροές χωρίς σοβαρές μεταβολές.

Στο Διάγραμμα 6 παρουσιάζεται το Αγροτικό Εμπορικό Ισοζύγιο σε δισεκατομμύρια €.

Διάγραμμα 6

Πηγή: Eurostat – 2010

Εδώ, εμφανίζεται μία συνεχής αύξηση των εισαγόμενων αγροτικών προϊόντων στην Ελλάδα, η οποία όμως είναι μεγαλύτερη των εξαγόμενων των αντίστοιχων προϊόντων με αποτέλεσμα το ισοζύγιο να κινείται σε αρνητικές τιμές.

Στη χώρα μας, στο σύστημα παραγωγής και διάθεσης των αγροτικών προϊόντων υπάρχουν οι γνωστές κακοδαιμονίες πολιτικού και συνδικαλιστικού χαρακτήρα που αναδρούν την όποια πρόοδο.

Συμμετοχή σ' αυτή την ανάδραση είχε και έχει το υπό κατάρρευση συνεταιριστικό κίνημα στην χώρα μας με αιτίες όπως:

- Η παντελής έλλειψη συνεταιριστικής εκπαίδευσης.

- Ο χωρίς τραπεζικά κριτήρια δανεισμός από την ΑΤΕ και τις άλλες τράπεζες.
- Η κομματικοποίηση των διοικήσεων των συνεταιρισμών.
- Η πολύ κακή διαχειριστική λογική τους.
- Η αναποτελεσματική αρχιτεκτονική δομή του συνεταιριστικού κινήματος το οποίο ουσιαστικά αντέγραψε στην δομή του και την κλιμάκωση του ένα πολιτικό – πελατειακό πρότυπο ανάλογο ενός πολιτικού κόμματος ή μιας συνδικαλιστικής οργάνωση.
- Η ανυπαρξία συνεταιριστικής συνείδησης, καθώς και η αδυναμία τους να αντιληφθούν και να προσαρμοσθούν έγκαιρα στις επερχόμενες μεταβολές.

Γι' αυτό, στη λογική μιας ανασύστασης της αγροτικής κοινωνικής συνεταιριστικής κίνησης στη Νότια Ευρώπη και κυρίως στην Ελλάδα με όραμα την δεκαετία του 2020, είναι για την Ελλάδα εκ των πραγμάτων επιβεβλημένα από τα «κάτω» χωρίς κρυμμένα κερδοσκοπικά συμφέροντα ή σκοπιμότητες απομύζησης Ευρωπαϊκών κονδυλίων ή θεσπιθηρικούς στόχους.

Στην Ελλάδα όταν αναφερόμασταν παλιότερα, στην κοινωνική οικονομία εννοούσαμε τους αγροτικούς συνεταιρισμούς. μως, έχοντας δημιουργήσει ένα τεράστιο αριθμό συνεταιρισμών προωθήθηκε μία πρωτοφανής γραφειοκρατία στον αγροτικό τομέα.

Ενημερωτικά παραθέτω κάτωθι τον πίνακα του 2005, του τότε προέδρου της COGECA Ε. Blamonde Noche. Στον οποίο φαίνεται ότι η Ελλάδα έχει υπερβολικά περισσότερο αριθμό Συνεταιριστικών Οργανώσεων, δηλαδή η Ελλάδα των 10 εκατομμυρίων έχει 6.370, ενώ η Γερμανία των 85 εκατομμυρίων έχει μόλις 3.286, που σημαίνει προέδρους, αντιπροέδρους, γραμματείς, ταμίες, προσωπικό κλπ. αναλογικά κατά πολύ πολλαπλάσιους της Ελλάδας από την Γερμανία. Έτσι, φαίνεται ότι, η αποτυχία του ελληνικού συνεταιριστικού κινήματος έχει τα δικά της ιδιότυπα χαρακτηριστικά.

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί, είναι μία από τις βασικότερες εκφάνσεις της κοινωνικής οικονομίας, με εκατονταετή παρουσία στην Ελλάδα αλλά, δυστυχώς με σχετικά μικρά αποτελέσματα σε σχέση με τις δυνατότητες που εμπεριέχει αυτός ο θεσμός. Στην Ελληνική γεωργία σήμερα, η σωστά οργανωμένη και αποτελεσματική συλλογική δράση, έχει υποκατασταθεί από την απεγνωσμένη ατομική πρωτοβουλία του κάθε παραγωγού, που προσπαθεί να επιβιώσει μέσα σε ένα έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον, γιατί έχασε την πίστη του στους συνεταιρισμούς και βέβαια όχι χωρίς λόγο. Βλέπει τη οικονομική τους κατάρρευση και τρομάζει, του έχουν ανεξόφλητη την παραγωγή του, δυστροπεί και διστάζει να συμμετάσχει. Στη συνέχεια της αναζήτησης των αιτιών που κατατρέχουν τους συνεταιρισμούς έχουν γίνει πολλές αναλύσεις με κυρίαρχη η αδιαφορία των Ελλήνων αγροτών για την συνοδοιπόρευση στη ραγδαία εξέλιξη της καινοτομίας ή της έρευνας στην γεωργία.

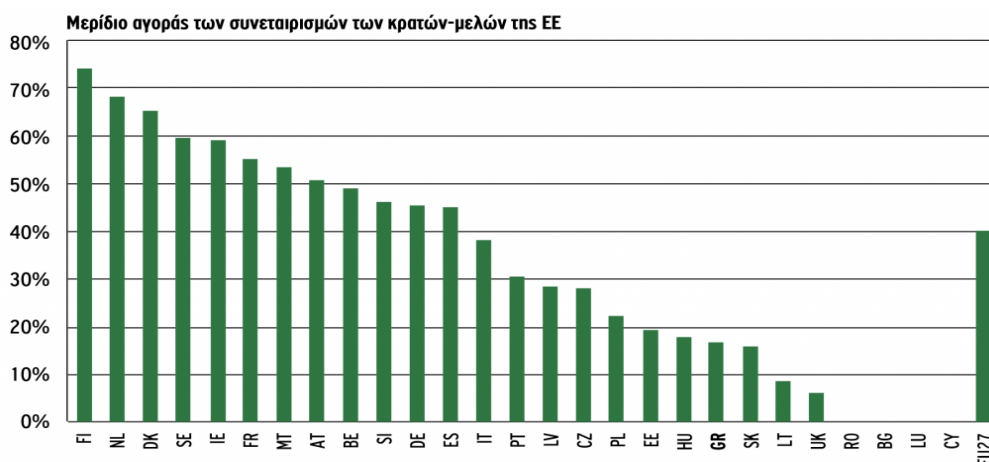
Πίνακας 1

Κράτος - μέλος	Κύκλος Εργασιών σε εκ. €	Αριθμός συνεταιρισμών	Αριθμός μελών σε χιλ.	Απασχολούμενοι (χιλ.)	Κύκλος εργασιών ανά συν/σμό (εκ. €)	Αριθμός μελών ανά συν/σμό	Κύκλος εργασιών ανά μέλος (χιλ. €)	Απασχολούμενοι ανά συν/σμό	Απασχολούμενοι ανά μέλος
Βέλγιο	2750	355	35,8	20,0	7,75	101	76,82	56,3	0,6
Δανία	18850	14	81,5	35,0	1346,43	5821	231,29	2500,0	0,4
Γερμανία	37000	3286	2385,0	120,0	11,26	726	15,51	36,5	0,1
Ελλάδα	1040	6370	714,0	..	0,16	112	1,46	..	..

Ισπανία	14190	4175	932,1	78,4	3,40	223	15,22	18,8	0,1
Φινλανδία	13300	48	215,0	45,2	277,08	4479	61,86	941,7	0,2
Γαλλία	67000	3500	580,0	150,0	19,14	166	115,52	42,9	0,3
Ιρλανδία	12400	99	197,9	35,3	125,25	1999	62,66	356,5	0,2
Ιταλία	27070	5164	783,8	86,1	5,24	152	34,54	16,7	0,1
Ολλανδία	45160	44	143,1	59,6	1026,36	3253	315,50	1354,5	0,4
Σουηδία	12600	34	300,0	30,0	370,59	8824	42,00	882,4	0,1
Σύνολο	251360	23089	6368,3	659,6	10,89	276	39,47	28,6	0,1

2.4. Οι ευρωπαϊκοί συνεταιρισμοί

Αντίθετα στην Ευρώπη τόσο οι αγροτικού συνεταιρισμοί, όσο και τα τυπικά αγροτικά προϊόντα έχουν μία ιδιαίτερα ισχυρή παρουσία στην εφοδιαστική αλυσίδα τροφίμων, που είναι σε πολύ μεγάλη απόσταση από την εικόνα των ελληνικών συνεταιρισμών, τόσο ως προς το εύρος των δραστηριοτήτων, όσο και προς τον κύκλο εργασιών τους.

Διάγραμμα 7

Στο Διάγραμμα 7 φαίνεται η διαφορά του μεριδίου αγοράς που έχουν οι Συνεταιρισμοί σε κάθε χώρα. Το ποσοστό συμμετοχής των αναλώσιμων ελληνικών αγροτικών προϊόντων είναι μικρότερο του 20%, υπολειπόμενο των άλλων κρατών της ΕΕ.

Όμως, στα σημερινά πρότυπα καινοτόμου παραγωγής και διάθεσης των προϊόντων στη χώρα μας υπάρχουν, αφενός οι γνωστές κακοδαιμονίες πολιτικού και συνδικαλιστικού χαρακτήρα που αναδρούν την όποια πρόοδο και αφετέρου υπάρχουν δύο διαφορετικές μεγάλες κατηγορίες αγροτών παραγωγών: (α) οι «παραδοσιακοί» που επιμένουν να συνεχίζουν τις συμβατικές εκμεταλλεύσεις εμποδίζοντας δυναμικά κάθε «νέο» και (β) οι «νεωτεριστές» που ανακαλύπτουν και επιδιώκουν την παραγωγή ειδικών προϊόντων με καινοτόμες δράσεις αλλά όμως με διάθεση πλήρους κυριάρχησης στον τομέα (Κώστας Λάμπρος – «Εξάρτηση, προχωρημένη υπανάπτυξη και αγροτική οικονομία της Ελλάδας»).

2.5. Η επισιτιστική κρίση

Οι ΗΠΑ, πρωτοπόρες στην καινοτομία, άνοιξαν το δρόμο και στο χρηματοπιστωτισμό της διατροφής. Έκτοτε το πρόβλημα της παγκόσμιας επισιτιστικής κρίσης οξύνεται, με την ανεξέλεγκτη εισβολή κερδοσκοπικών κεφαλαίων στο πεδίο της οικονομίας της διατροφής.

Σύμφωνα με τον Οργανισμό Γεωργίας και Τροφίμων του ΟΗΕ (FAO) για το 2015 περίπου το 13% του παγκόσμιου πληθυσμού, ήτοι 800 εκατομμύρια άνθρωποι, αντιμετώπισαν πείνα και υποσιτισμό.

Στην Αμερική, όπως προκύπτει από έκθεση του αμερικανικού Υπουργείου Γεωργίας, το 2015, το 20% περίπου του συνόλου των αμερικανικών νοικοκυριών, ήτοι 24,3 εκατομμύρια νοικοκυριά βιώνουν συνθήκες διατροφικής ανεπάρκειας. Αυτό είναι συνέπεια της άνιση κατανομής της τροφής και όχι υποπαραγωγής, αφού παράγουμε 1,5 φορά περισσότερη τροφή (FAO) απ' όση χρειάζεται για να τραφεί ο πληθυσμός της γης.

Η διατροφική κρίση οφείλεται:

- Στη χρηματιστικοποίηση των τιμών τροφίμων,
- Στους τρόπους παραγωγής, οι οποίοι είναι δαπανηροί και ασταθείς και που οδηγούν, μέσω της εντατικοποίησης διά των φυτοφαρμάκων στην παραγωγική εξάντληση των καλλιεργούμενων εκτάσεων και θέτουν σε κίνδυνο ολόκληρη την αλυσίδα ζωής,
- Στον έλεγχο του πλανήτη από οικονομικές ελίτ, μέσω της διανομής των τροφίμων από εμπορικές αλυσίδες, καθώς και της διάθεσης των σπόρων και των φυτοφαρμάκων από πολυεθνικές,
- Στην υποβάθμιση της ποιότητας των αγροτικών προϊόντων,
- Στην ελευθεριότητα της τροφής, από τον στάβλο ή το χωράφι στο ράφι με αδιαφανή, ανεξέλεγκτη και χωρίς εγγυήσεις ασφάλειας,
- Στην κλιματολογική αλλαγή που δυσχεραίνει τις συνθήκες παραγωγής και καθιστά τα εδάφη λιγότερο γόνιμα λόγω της ξηρασίας, της αλάτωσης και της ερημοποίησης,
- Στην απόσπαση τεραστίων γεωργικών εκτάσεων από την αγροτική παραγωγή προς όφελος της παραγωγής βιοκαυσίμων.

2.6. Επιστροφή στην αγρο-οικο-γεωργία

Ο Οργανισμός Γεωργίας και Τροφίμων του ΟΗΕ, η Παγκόσμια Τράπεζα και σχετικοί εθνικοί και υπερεθνικοί Οργανισμοί προειδοποιούν για τους κινδύνους που ελλοχεύουν και την επερχόμενη αναταραχή.

Προτείνεται, για να αναχαιτισθεί η ασυδοσία και η χρηματιστική και κερδοσκοπική επίθεση στο χώρο των τροφίμων, να αναγνωρισθεί στα τρόφιμα καθεστώς «δημόσιας και κοινωνικής ωφέλειας», μέσω των αρχών της κοινωνικής οικονομίας. Επίσης, επιστροφή στην αγροτο-οικο-γεωργία, τόσο στον αναπτυσσόμενο, όσο και στον αναπτυγμένο κόσμο. Επιπρόσθετα, πέρασμα της μεταποίησης και διάθεσης των προϊόντων στις αγροτικές ενώσεις και στους συνεταιρισμούς, με σαφή πολιτική, ηθική και οικονομική στήριξη από τα κράτη, με σκοπό:

- την διατροφική επάρκεια και σταθερότητα,
- την ποιότητα στο παραγόμενο προϊόν,
- την μεγιστοποίηση της αγροτικής παραγωγής με ταυτόχρονη ελαχιστοποίηση του κόστους,

- την ορθολογική διαχείριση του νερού, που σημαίνει «προσέχω για να έχω», με μείωση του λειτουργικού κόστους, περιορισμό ή ακόμα και την εξάλειψη των φυτο-ασθενειών,
- τη διατήρηση της γονιμότητας της γης, αφού η γονιμότητα του εδάφους συνδέεται άμεσα με την λίπανση καθότι τα ζωικά απόβλητα είναι μία πρώτης τάξεως πηγή θρεπτικών ουσιών και οργανικής ύλης, η οποία βελτιώνει την απορρόφηση του νερού.

Προϋπόθεση για να εκπληρωθούν οι παραπάνω στόχοι, χρειάζεται ενημέρωση για τις νέες τεχνολογίες και νέες καλλιεργητικές μεθόδους, οι οποίες συμβάλλουν στην αειφορία και στην προστασία των αγροτικών οικοσυστημάτων.

2.7. Γεωργία Ακριβείας

Η συνεχής εκπαίδευση στον καινοτόμο τομέα κοινωνικής επιχειρηματικότητας είναι αναγκαίο για τον αγροτικό τομέα και αλλάζει τα δεδομένα για μια βιώσιμη οικονομία.

Στην Ελλάδα απαιτείται:

(α) η αναπροσαρμογή του παραγωγικού της μοντέλου προς την καινοτόμο γεωργία ακριβείας που οδηγεί σε:

- Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας με αναδιάρθρωση προς καινοτόμες δράσεις.
- Ενίσχυση μορφών συνεργασίας και δικτύωσης, ανάπτυξη συνεργατικών σχημάτων – clusters ή / και δύναμη ελέγχου της αγοράς (market power).
- Αύξηση της προστιθέμενης αξίας με έμφαση στη μεταποίηση, τυποποίηση και την πιστοποίηση του προϊόντος.
- Εκσυγχρονισμός της υπάρχουσας μεθόδου προς καινοτόμα προϊόντα.
- Νέα εργαλεία χρηματοδότησης του αγροτικού τομέα,
- Αξιοποίηση μεγάλων δημόσιων αγροτικών εκτάσεων,
- Διαρκής εκπαίδευση και κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού, στις νέες καινοτόμες τακτικές,
- Προσβασιμότητα στη χρήση των τεχνολογιών πληροφορικής επικοινωνίας και καινοτομίας.

(β) αύξηση της προστιθέμενης αξίας δίνοντας έμφαση στη μεταποίηση - τυποποίηση και την πιστοποίηση του προϊόντος με:

- Εκσυγχρονισμός της υπάρχουσας μεθόδου παραγωγής του κάθε προϊόντος και τη σταδιακή διαφοροποίηση προς καινοτόμα προϊόντα.
- Χρήση νέων εργαλείων χρηματοδότησης του αγροτικού τομέα,
- Αξιοποίηση μεγάλων δημόσιων αγροτικών εκτάσεων,
- Διαρκής εκπαίδευση και κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού, στις νέες καινοτόμες τακτικές,
- Ενίσχυση της πρόσβασης και της χρήσης των τεχνολογιών πληροφορικής επικοινωνίας και καινοτομίας (Σπύρος Φουντά, Θεοφάνης Γέμος «Γεωργία Ακριβείας»).

Σήμερα λοιπόν, στόχος μας, πρέπει να είναι η ανάδειξη των συνεταιρισμών σε βασικό πυλώνα ανάπτυξης του αγροτικού χώρου με προσαρμογή στην έρευνα και την καινοτομία. Αυτό εκφράζεται με τον ενεργό ρόλο τους στην προμήθεια των αγροτικών εισροών, στην πρωτογενή παραγωγή, στη μεταποίηση, καθώς και στην εμπορία των αγροτικών προϊόντων και τροφίμων.

Η στρατηγική που θα υπηρετήσει την ανάδειξη των συνεταιρισμών σε βασικό πυλώνα ανάπτυξης του αγροδιατροφικού συστήματος και του αγροτικού χώρου θα πρέπει να είναι πολυδιάστατη και να περιλαμβάνει τις εξής παρεμβάσεις: (α) παρέμβαση σε ιδεολογικό επίπεδο, (β) παρέμβαση στην εσωτερική λειτουργία τους, (γ) παρέμβαση στην οικονομική αποτελεσματικότητα και (δ) κατάρτιση και επιμόρφωση μελών και στελεχών.

2.8. Κοινωνική Οικονομία ως παράγοντας Αγροτικής Ανάπτυξης

Στόχος η μεγέθυνση του αγροτικού ΑΕΠ, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, της ποιότητας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος.

Συγκεκριμένα εδώ, αναφερόμαστε στο θεσμό της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας.

Αυτή ως συγκροτημένη απόφαση εφαρμογής, αφενός θεσμικά και αφετέρου πολιτικά διαχειρίσιμη. Εμφανίστηκε στη διάσκεψη κρατών μελών του ΟΟΣΑ τον Ιούνιο του 1998, όπου αποφασήθηκε η πολιτικοοικονομική ουσία και το περιεχόμενο της κοινωνικής οικονομίας.

Στην Ελλάδα, έγινε νόμος του κράτους με τον Ν. 4019/30-9-2011, ΦΕΚ 216^Α, που περιλαμβάνονται οικονομικές δραστηριότητες που δεν είναι ούτε δημόσιες, ούτε ιδιωτικές, αλλά είναι οργανωμένες από ιδιώτες και σύνολα ιδιωτών.

Αυτές είναι και ονομάζονται «κοινωνικές», γιατί δεν έχουν ως στόχο την κερδοφορία, αλλά την εξυπηρέτηση της κοινωνίας συνολικά, σύμφωνα με τις ακόλουθες αρχές:

- Προτεραιότητα του ατόμου και του κοινωνικού στόχου έναντι του κεφαλαίου.
- Εθελούσιο και ανοικτό σύστημα συμμετοχής μελών.
- Άσκηση δημοκρατικού ελέγχου από τα μέλη.
- Συνδυασμός των μελών του κοινού συμφέροντος.
- Προάσπιση αρχών αλληλεγγύης και υπευθυνότητας.
- Αυτόνομη διαχείριση και ανεξαρτησία από τις δημόσιες αρχές.
- Κοινωνική χρήση πλεονασμάτων για την επίτευξη του στόχου.

Από τις μελέτες της ευρωπαϊκής επιτροπής για την «κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα» (Οδηγός για την Κοινωνική Ευρώπη / τεύχος 4) που λήφθηκαν υπόψη σ' αυτή την έρευνα, συμπεραίνεται ότι οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας είναι πιο ανθεκτικοί στην κρίση από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις.

3. Συμπεράσματα – Πρόταση πολιτικής

Η γεωργία σήμερα, παγκοσμίως, βρίσκεται σε μια φάση «μετάβασης», στη βάση των αρχών της κοινωνικής οικονομίας στο αγροτικό πεδίο λόγω των τεχνολογικών εξελίξεων που διαφοροποιούν τη ουσία και το περιεχόμενο της τροφικής αλυσίδας και της αγροτικής παραγωγής με ανυπολόγιστες επιπτώσεις παγκόσμια στην Ευρώπη και την Ελλάδα.

Η TTIP, η γνωστή συμφωνία εμπορίου και επενδύσεων, αφενός πιέζει για τεχνολογικά παραγόμενα βιομηχανικά προϊόντα διατροφής και αφετέρου οι αυξανόμενες απαιτήσεις των πολιτών που αντιδρούν έντονα, απαιτώντας για παραγόμενα παραδοσιακά προϊόντα υψηλής ποιότητας και οικολογικά τρόφιμα.

Στόχος της εργασίας είναι να αναδείξει τόσο τα πλεονεκτήματα και τους περιορισμούς που χαρακτηρίζουν την ελληνική γεωργία σήμερα και γενικότερα τις κοινωνικές μεταλλάξεις από την διαφοροποίηση του αγροτικού μοντέλου παραγωγής στον σύγχρονο κόσμο.

Η παιδεία, η έρευνα, και συνοδευτικά η δημιουργούμενη καινοτομία αποτελεί στην πρότασή μας το βασικό μοχλό για την προώθηση ενός νέου προτύπου ανάπτυξης σε μία νέα κοινωνική αντίληψη του σύγχρονου κόσμου που προβάλλει.

Σημαντική είναι η συμβολή του Παν/μίου Θεσσαλίας με την συμμετοχή του σε πρωτοβουλίες και προτάσεις Παγκοσμίου επιπέδου προς την κατεύθυνση της γεωργίας ακριβείας και άλλες καινοτόμες προτάσεις.

Με βάση τα προαναφερθέντα προτείνεται:

- Η βελτίωση του οικονομικού, παραγωγικού μοντέλου προς εξωστρεφή κατεύθυνση με τη συνέχιση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στην λειτουργία του κράτους και την ποιοτική αναβάθμιση των παρεχόμενων δημόσιων υπηρεσιών στην εκπαίδευση την έρευνα και την καινοτομία.
- Ο εκσυγχρονισμός των δομών λειτουργίας στην ελληνική Αυτοδιοίκηση για μια νέα κεντρόφυγο χωροταξική οργάνωση αξιοποίησης των πλεονεκτημάτων των φυσικών πόρων της Ελλάδας.
- Η αξιοποίηση του μεγάλου δυναμικού στην αγροτική παραγωγή για τη δημιουργία έλξης επενδυτικού ενδιαφέροντος.
- Η προώθηση διατάξεων βελτίωσης του Ν. 4019/2011 «περί κοινωνικής οικονομίας» με στόχο την αναβάθμιση της επιχειρηματικής και επενδυτικής δραστηριότητας.

Βιβλιογραφία

- Kelm, M. (2012). Από την πλασματική ανάπτυξη στην παραγωγή, Ριζική μεταρρύθμιση της οικονομίας. Αθήνα. *Ευρωπαϊκή Έκφραση*, 86.
- Kennedy, P. (1994). *Προετοιμασία για τον 21^ο αιώνα*. Αθήνα: ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ – Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ.
- Lepage, H. (1978). *Αύριο ο Καπιταλισμός*. Μετάφραση – Πρόλογος, Ανδρέας Ανδριανόπουλος. Αθήνα: Ελληνική Ευρωεκδοτική.
- Mair, J., & Ganly, K. (2010). *Κοινωνική Επιχειρηματικότητα. Καινοτομίες με στόχο τη Βιωσιμότητα. Ινστιτούτο WORLDWATCH –Η Κατάσταση του κόσμου, Ο πολιτισμός μας σε μετάβαση – από τον καταναλωτισμό στην αειφορία*. Αθήνα: EUROBANK.
- Orr, W.D. (2010). *Η ανώτερη εκπαίδευση σήμερα», Ινστιτούτο WORLDWATCH –Η Κατάσταση του κόσμου, Ο πολιτισμός μας σε μετάβαση – από τον καταναλωτισμό στην αειφορία*. Αθήνα: EUROBANK.
- Osterreich, E. (1992). Η Ευρώπη εν όψει της ενιαίας εσωτερικής Αγοράς, Πρακτικά του Ελληνογερμανικού Σεμιναρίου. *Ενιαία εσωτερική αγορά και Ελλάδα / Οικονομική ανάπτυξη και προστασία περιβάλλοντος*. Αθήνα 1992.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013). «*Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα*», Οδηγός για την Κοινωνική Ευρώπη, 4. Λουξεμβούργο, Ευρωπαϊκή Ένωση.
- ΙΣΤΑΜΕ (2002). *Η Παγκοσμιοποίηση και το Αναπτυξιακό Σπирάλ στην Ελλάδα – Περιφερειακές και εισοδηματικές ανισότητες (1981-1999)*. Αθήνα, ΙΣΤΑΜΕ
- Καζάκος, Π. (1991). *Η Ελλάδα ανάμεσα σε προσαρμογή και περιθωριοποίηση*. Αθήνα: ΔΙΑΤΤΩΝ
- Καραβέλη, Ε. (2012). Μπορεί η περιφερειακή ανάπτυξη να αποτελέσει την απάντηση στο δίλημμα λιτότητα ή ανάπτυξη. *Ευρωπαϊκή Έκφραση*, 86.
- Καρανικόλας, Π., & Μαρτίνος, Ν. (2012). *Η ελληνική γεωργία μπροστά στην κρίση: Προβλήματα και Προοπτικές*. Ανακτήθηκε από www.ardin-rixi.gr/atchives/3811 στις 30 Σεπτεμβρίου 2018.

- Κοντογεώργης, Λ.Γ. (1985). *Η Ελλάδα στην Ευρώπη, Η Πορεία προς την ένωση και η πολιτική του Καραμανλή*. Αθήνα: Χ. ΓΙΟΒΑΝΗΣ Α.Ε.Β.Ε.
- Κρεμμυδάς, Β. (1990). *Για Την Εκπαίδευση, πραγματικότητες και προοπτικές*. Αθήνα: ΓΝΩΣΗ.
- Μπαμπανάσης, Σ. (1985). *Ιδιομορφίες της Ανάπτυξης στη Νότια Ευρώπη, Υπάρχει νοτιοευρωπαϊκό μοντέλο;* Αθήνα, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών.
- Παπανδρέου, Γ.Α. (1974). *Πατερναλιστικός Καπιταλισμός*. Αθήνα: ΚΑΡΑΝΑΣΗ
- Ρουκανάς, Α.Σ. (2013). *Ελληνική Πολιτική Οικονομία 2000-2010: Από την ΟΝΕ στο Μηχανισμό Στήριξης*. Αθήνα, Α.Α. Λιβάνη.
- Σκλιάς, Γ.Π. (2013). *Ελληνική Πολιτική Οικονομία 2000-2010: Από την ΟΝΕ στο Μηχανισμό Στήριξης*. Αθήνα: Α.Α. Λιβάνη.
- Τσαμαδιάς, Π.Κ. (2013). *Ελληνική Πολιτική Οικονομία 2000-2010: Από την ΟΝΕ στο Μηχανισμό Στήριξη*. Αθήνα: Α.Α. Λιβάνη.
- Τσάτσος, Θ.Δ. (1998). *Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία, Για μια ένωση λαών με ισχυρές πατρίδες*. Αθήνα: Καστανιώτη.